

Knygotyra
2021, vol. 77, pp. 306–330

ISSN 0204–2061 eISSN 2345-0053
DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.2021.77.96>

TERMINOLOGINIŲ DUOMENŲ TVARKYBOS MODELIS: BIBLIOTEKININKYSTĖS, INFORMACIJOS IR KNYGOTYROS TERMINŲ ŽODYNAS

Nijolė Bliūdžiuvienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto
Knygotyros, mediotyros ir leidybos tyrimų katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius, Lietuva
El. paštas nijole.bliudziuviene@kf.vu.lt

Violeta Černiauskaitė

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Informacijos ir komunikacijos mokslų departamento
Informacijos procesų skyrius
El. paštas violeta.cerniauskaite@lnb.lt

Santrauka. *Straipsnyje siekiama išanalizuoti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje sukauptą terminografinės veiklos bei terminologinių duomenų tvarkybos patirtį, modeliuojant specialų terminų žodyną, remiantis terminologinių duomenų norminimo, lingvistinės tyrybos, tvarkybos ir modeliavimo metodais. Šis apibendrintas parengto žodyno modelis gali universaliai praplėsti komunikacijos ir informacijos sričių, įskaitant bibliotekininkystę, bibliografiją ir knygotyrą, terminijos tvarkymo žinias, prisidėti prie srities terminologijos žinių kūrimo, sistemini- mo, viešinimo ir naudojimo kokybės gerinimo. Atliktu tyrimu siekiama aktualizuoti terminų žodynų svarbą srities mokslinių duomenų kalbi- niam reprezentavimui bei sklaidai lietuvių kalba globaliuose informacijos*

Received: 2021 05 24. **Accepted:** 2021 08 13

Copyright © 2021 Nijolė Bliūdžiuvienė, Violeta Černiauskaitė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

tinkluose. Kartu tyrimo rezultatai reikšmingi įvertinant terminologinių duomenų leksikografinės kontrolės įrankių įtaką komunikacijos ir informacijos sričių veiklos pokyčių valdymui.

Reikšminiai žodžiai: *terminologiniai duomenys, terminų žodynas, leksikografija, terminologija, komunikacija ir informacija, informacija ir dokumentavimas, knygotyra, bibliotekininkystė.*

Terminology Data Processing: Model of the Dictionary of Librarianship, Information and Book Science

Abstract. *This paper focuses on terminological data identification, management, standardization and linguistic modeling techniques used in preparing a new model of the Lithuanian-English Dictionary of Librarianship, Information and Book Science at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. This model is analysed from the point of view of current trends in terminology and standardization, and can expand knowledge exchange and help in its exchange across these areas as well as improve the quality of professional content management in the future. Another aim of this paper was to update the importance of glossaries of technical terms for linguistic representation and global digital dissemination of scientific data in Lithuanian. This can help improve the quality of librarianship, information and communication knowledge, publicity, and wider use.*

Keywords: *terminological data, glossary of terms, lexicography, terminology, communication and information, information and documentation, book science, librarianship.*

ĮVADAS

Duomenų ekonomikos ir kalbos technologijų inovacijos skatina iš naujo įvertinti turimus duomenų tvarkybos ir tyrybos įrankius bei kompetencijas, o naujų intelektinių produktų kūrimas turi būti pagrįstas jau turimų išteklių ir rinkos poreikių analize. Nauji informacinių technologijų bei kompiuterinės lingvistikos įrankiai leidžia sukurti ir suvaldyti daugiakalbius didžiųjų terminologinių duomenų srautus. Tinkamai sutvarkyta ir standartizuota srities terminija grindžiamos visos informacijos sistemos, o jų kokybę dažnai lemia tinkamai pasirinkti terminologijos šaltiniai. Specialiųjų žodynų, tezaurų, ontologijų bei kitų terminografijos įrankių kūrimas ir darninimas visada buvo svarbus ir neprarado savo reikšmės aukštos pridėtinės vertės intelektinių žinių ekonomikoje.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (toliau – Nacionalinė biblioteka) vykdomų profesinės terminijos leksikografinių tyrimų kryptį ir pateikti vieno konkretaus šios veiklos rezultato – terminų žodyno modelio detalią analizę. Atlikta terminų žodyno modelio analize siekta pasidalinti terminologinio darbo ir intelektinių žinių valdymo patirtimi¹. Tyrimas aprėpė komunikacijos ir informacijos terminijos duomenis ir išteklius, ypatingą dėmesį skiriant bibliotekininkystės, bibliografijos, knygotyros bei leidybos sričių terminijos tvarkybos ir norminimo procesų analizei. Ši analizė pagrįsta kelis dešimtmečius Nacionalinėje bibliotekoje kaupiamų, tvarkomų, tiriamų bei norminamų profesinės terminijos duomenų ištekliais. Specialiosios terminijos tvarkybos ir tyrimų analizė leidžia teigti, kad šiuo metu vis dar stokojame terminologiniams pokyčiams adekvačių informacinių išteklių, o ypač terminų žodynų. Sunormintų ir susistemintų terminologinių duomenų poreikis itin aktualus, kai turime nuolat augantį ir kintantį profesinės veiklos turinį.

Lietuvoje diegiama *Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema E. KALBA*² ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos administruojamas *Lietuvos Respublikos terminų bankas*³ kol kas nepasižymi specialiosios terminijos šaltinių gausa. Tačiau terminijos plėtotė lietuvių kalba yra tarp svarbiausių valstybės remiamų lituanistinių tyrimų krypčių. Mokslo ir studijų įstatyme lituanistikos prioritetas yra laikomas vienu iš mokslą ir studijas grindžiančių principų, o mokslo ir studijų institucijos, dalyvaujančios įgyvendinant šį prioritetą, laikomos vykdančiomis strateginės reikšmės veiklą⁴. Žodynai, žinynai, vadovai ir vadovėliai patenka tarp svarbiausių norminamųjų kalbos veikalų, kurie šiuo metu, sparčiai diegiant lietuvių kalbą į informacines technologijas, įgyja ypatingą reikšmę ir vertę. Jų rengimas priskiriamas mokslo taikomiesiems tyrimams.

2015–2020 metais nuosekliai tęsiant bibliotekininkystės ir gretimų sričių terminijos tyrimus Nacionalinėje bibliotekoje, buvo sumanytas ir parengtas Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų ter-

- 1 Žinių valdymas čia suprantamas kaip įvairios strategijos ir praktinės priemonės, naudojamos organizacijoje identifikuojant, kuriant, perteikiant, skleidžiant įžvalgas ir patirtį ir suteikiant galimybę jas perimti.
- 2 *Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema E. KALBA* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015-2021 [žiūrėta 2020 m. spalio 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/>.
- 3 *Lietuvos Respublikos terminų bankas* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2020 [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://terminai.vlkk.lt/>.
- 4 *Mokslo politika* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos mokslo taryba, 2020 [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-politika/lituanistikos-pletra/180>.

minų žodynas⁵. Kuriant jo modelį buvo siekta pateikti mokslo ir kultūros visuomenei bei specialistų bendruomenei profesionalų parengtą ir aukščiausiu lygmeniu aprobuotą aktualų, išsamų dvikalbį specialiosios terminijos išteklių – norminamąjį sisteminių terminų žodyną spausdintine ir skaitmenine formomis.

Naujasis terminų žodynas pratęsė 1990–1999 m. Nacionalinėje bibliotekoje rengtą ir atskirais teminiais sąsiuviniais išleistą aiškinamąjį keturkalbį „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyną“. Nacionalinėje bibliotekoje sukauptų terminijos tyrimų ir išteklių, kompetencijų ir tam tikrų organizacinių terminijos tvarkybos veiklos būdų visuma sudarė prielaidas terminografijos darbų tęstinumui bei plėtrai. Kaip vienos svarbiausių proceso dedamųjų paminėtini terminų identifikavimas, kontekstinė ir lyginamoji analizė bei sisteminimas, terminologinių duomenų kūrimas, terminų vertinimas bei aprobavimas, terminų standartizacija, naujos redakcijos terminų žodynų rengimas, terminų darninimas su nacionalinio bei tarptautinio lygmens sritį reglamentuojančiais dokumentais, sunormintų terminų skelbimas, terminų integravimas į kitus Lietuvos bei užsienio ar tarptautinius leksikografijos šaltinius bei duomenų bazes, bankus, tekstynus ir duomenynus⁶.

Be to, buvo atsizvelgta į tai, kad specialiosios terminijos apimtys ir turinys globaliuose informacijos tinkluose bei sistemose tampa vis labiau aktualūs ne tik pačiai profesinei bendruomenei, bet ir tų sistemų vartotojams. Bibliotekose generuojami labai sudėtingi teoriniai ir technologiniai procesai nematomi vartotojams, todėl dalykinės terminijos tvarkyba itin reikalinga bibliotekų paslaugomis besinaudojančios visuomenės švietimui. Tikslingas tinkamų terminologijos šaltinių pasirinkimas, nuolatinis jų atnaujinimas ir technologinė kontrolė tapo viena aktualiausių profesinės terminijos darninimo problemų. Terminologinių duomenų siejamumo ir daugkartinio naudojimo įvairiose sistemose akivaizdoje būtina užtikrinti, kad bibliotekose vartojamos terminijos identifikavimas ir tvarkymas duomenų bazėse ir terminyнуose būtų pagrįstas patikimais šaltiniais. Kiekvienas naujas žodynas yra svarbus įvykis, fiksuojantis autentišką profesinės terminijos situaciją. Profesionalų parengtas ir pagal nustatytus reikalavimus aprobuotas terminijos išteklius su tiksliais bibliografinio identifikavimo ir registravimo valstybės informacinėse sistemose duomenimis

- 5 *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodynas* [rankraštis], autoriai: dr. Nijolė Bliūdžiuvienė, dr. Jonas Vytautas Valiukėnas. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020. 630 p.
- 6 *Terminologijos darbai*. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. [žiūrėta 2020 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai>>.

leidžia glausta forma pateikti patikimą tam tikros žinijos srities terminologinių duomenų sistemą. Kiekvienas konceptualus terminų žodynas yra ne tik būtina šiuolaikinės terminijos norminimo ir darninimo priemonė, bet ir leksikos paveldo kūrinys, kuriame išsaugoti kalbos faktai tolesniems tyrimams. Todėl dvikalbio terminų žodyno lietuvių ir anglų kalbomis sudarymas yra svarbi ir savalaikė profesinės terminijos tvarkybos ir sklaidos dalis.

TERMINOLOGINIS TURINIO VALDYMAS

Būtina pastebėti, kad dabartiniu laiku įvairiose švietimo, mokyimo ir mokslo institucijose skiriama nepakankamai dėmesio terminologinio darbo tradicijoms ugdyti. Pagrindinių terminų ir sąvokų pateiktis ir apibrėžtys nėra privalomos mokslo tiriamųjų darbų publikacijose ar kituose moksliniuose veikaluose. O juk naujų technologijų veikiamą turinį tiksliausiai identifikuoja ir geriausiai suvaldo terminijos tvarkybos įrankiai. Terminologinis turinio valdymas yra vienas svarbiausių mokslinės komunikacijos kokybės rodiklių. Naujoje tarptautinio standarto *Informacija ir dokumentavimas* aiškinamojo žodyno redakcijoje mokslinė ir praktinė terminologinė veikla priskirta prie daugelio su informacija ir dokumentavimu susijusių tiriamųjų sričių:

- informacijos mokslas;
- žinių organizavimas;
- terminologijos darbas;
- terminografija;
- dokumentų valdymas;
- archyvistika;
- muziejinkystė;
- muzeografija;
- bibliotekininkystė;
- bibliografija;
- knygotyra;
- dokumentotyra;
- kodikologija;
- mokslinis kritinis redagavimas;
- terminologija;
- leksikografija;
- vertimo mokslas⁷.

7 LST ISO 5127:2019. Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas (tapatus ISO 5127:2017. Information and documentation – Foundation and vocabulary). Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 2020. 413 p.

Remiantis standarte pateikta terminologijos kaip mokslo apibrėžtimi, kurios turinys tiesiogiai susijęs su įvairių dalykinių sričių terminijos kūrimo, raišos, vartosenos ir tvarkybos tyrimais, būtų visiškai pagrįsta teigti, kad ši mokslo funkcija būdinga ir Nacionalinei bibliotekai. Dažniausiai praktikoje vartojamas terminas *terminologijos darbas* turi dar griežtesnius turinio reikalavimus. Juos atitikti taip pat sunku, kaip ir mokslo reikalavimus. Terminologinis darbas privalo apimti sistemingą sąvokų ir jų žymiklių rinkimą, aprašymą, apdorojimą ir pateikimą. Be to, šis darbas turėtų būti atliekamas pagal nustatytus principus ir metodus. Jis taip pat apima terminų parinkimą, sąvokų ir terminų derinimą bei terminografiją⁸.

Terminu vadiname rašytinį arba žodinį specialios srities bendrosios sąvokos žymiklį konkrečioje dalykinėje srityje. Jis gali būti sudarytas iš simbolių ir gali turėti skirtingų rašybos variantų⁹. Priklausomai nuo visos apibrėžiamos sąvokų sistemos, kiekvienas terminas apibrėžiamas tais žymikliais, kuriais tyrėjas operuoja. Štai Lietuvos Respublikos terminų banko įstatyme *terminu* vadinamas žodis arba pastovus žodžių junginys, kuriuo įvardijama mokslo, technikos, meno ar kitos visuomenės gyvenimo srities speciali sąvoka arba daiktas¹⁰. Papildomų universalių reikšmių gali būti pateikta terminų žodynuose, pvz., su paaiškinimais, kad tas pats terminas gali žymėti ne vienos srities sąvokas, bet kiekvienoje srityje gali turėti specialų apibrėžimą (pvz., taškas – matematikoje ir sporte)¹¹. Kadangi labai plačiai vartojamas žodis *terminas* dar priskiriamas prie homonimų, kuriems būdinga vienoda tartis, bet skirtingos reikšmės, pvz., terminas gali būti aiškinamas ir kaip kam nors įvykdyti, atlikti nustatytas laikas (data) arba laiko tarpas, kiekvieną kartą turime aiškiai apibrėžti tuos terminologinių duomenų žymiklius, kuriais žymėsime savo nusakomą turinį.

Lietuvių kalbos žodyno turtai leidžia daugelį terminų tyrinėti žymiai platesniame semantiniame kontekste¹². Tarptautinis terminologijos standartas rekomenduoja terminologiniais duomenimis vadinti visus duomenis, kurie susiję su sąvokomis arba jų žymikliais¹³. Tai gali būti terminas, jo apibrėžtis, pasta-

8 Ten pat, p. 184.

9 Ten pat, p. 74.

10 Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2018-01-01 [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.224652/asr>>.

11 *Sporto terminų žodynas* [Parengė S. Stonkus]. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002.

12 UMBRASAS, Alvydas. Terminologija *Lietuvių kalbos žodyne*. Terminologija, 2019, t. 26, p. 162–183. DOI: <https://doi.org/10.35321/term26-08>

13 ISO 1087:2019. Terminology work and terminology science – Vocabulary. Geneva: International Organization for Standardization, 2019. 46 p.

bos, gramatiniai, dalyko, kalbos, šaltinių, statuso ar kiti žymenys ir žymikliai: simboliai ir net tikriniai vardai. Šis universalus apibūdinimas šiuo metu leidžia kiekvienam terminologui pasirinktinai kaupti ir tvarkyti terminologinius duomenis tiek įvairių informacinių sistemų reikmėms, pvz., sudaryti kontroliuojamus terminų sąrašus ar įvairių tipų terminų žodynus, tiek integruoti juos į kitų duomenų sistemas, pvz., tinklų ontologijas. Dažniausiai jokie bendrieji reikalavimai, nebent techniniai, šiems duomenims netaikomi.

Tačiau terminams keliami itin dideli reikalavimai: kalbinis taisyklingumas (turi atitikti kalbos leksines, morfologines, darybines, sintaksines ir fonologines normas), vienareikšmiškumas, aiškumas, nuoseklumas (sistemiškumas), tikslumas, stilistinis neutralumas, ekonomiškumas, darybinis patogumas, pastovumas ir siektinas savos kalbos pirmumas¹⁴, jie tam tikrų sričių dalykinio turinio valdymui gali suteikti didžiausią kokybę. Vertinant termino statusą, taisyklingu terminu yra laikomas toks, kuris atitinka kirčiavimo, rašybos, gramatikos, žodžių darybos, gramatinimo ir vartojimo taisykles. Ši kokybė būtina tiek naujų terminų kūrimo, tiek bendrinės kalbos *terminizavimo* (angl. *terminologization*) procesuose, kai kasdienės kalbos žodis arba frazė padaromas specialiosios kalbos sąvoką žyminčiu terminu. Terminų žodyną, kaip tam tikros nustatytos struktūros terminų rinkinį, turime pripažinti vienu iš būtinausių terminologinių duomenų leksikografinės ir kokybės kontrolės įrankiu. Glaustai pateikta sąvokų sistemos terminologinė analizė rodo terminologijos žinių svarbą tyrimų kompetencijų plėtrai. O enciklopedijoms ar kitų specialių dalykinių sričių žinyms tokie ypatingi leksikografijos reikalavimai netaikomi. Kiekvienos institucijos terminologinės veiklos turinys skiriasi ir yra unikalus. Pavyzdžiui, Nacionalinėje bibliotekoje tarp prioritetinių terminologijos darbo krypčių yra numatytas terminų žodynų rengimas. Žodynai – ne tik pirminis duomenų apie kalbą šaltinis, bet ir viena svarbiausių mokslinių tyrimų priemonių. Juose pateiktų duomenų autentiškumas įgalina tyrėją naudotis pačiais patikimiausiais šaltiniais esamuoju laiku ir retrospektyviai. Terminų žodynų svarba mokslo istorijai yra ne mažiau svarbi kaip ir bendrinės kalbos istorinis paveldas. Terminų žodynams, kaip tam tikros srities mokslinės ir praktinės veiklos rezultatams, būdingos informuojamoji, sisteminamoji, mokomoji, norminė ir kitos svarbios universalios žinių valdymo funkcijos.

14 GAIVENIS, Kazimieras. Terminų ypatybės ir jiems keliami reikalavimai. Iš *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002, p. 14–49. ISBN 9986-668-43-3.

GLAUSTA SRITIES LEKSIKOGRAFIJOS ŠALTINIŲ APŽVALGA

Nuo 1986 m. Nacionalinėje bibliotekoje sistemingai atliekami terminologijos tyrimai leido sukaupti unikalią bibliotekininkystės ir jai gretimų sričių šaltinių, žinių ir terminologinių duomenų bazę. Rengiant Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros lietuvių–anglų kalbų terminų žodyną (toliau – *BIK terminų žodynas*) buvo analizuojami Lietuvos ir užsienio leksikografijos šaltiniai, atlikti papildomi tyrimai bei sukurta savita terminų žodyno rengimo metodika. Atlikus Nacionalinėje bibliotekoje Lietuvos bei užsienio specialiosios leksikografijos šaltinių tipologinę, metodikos ir sandaros principų, turinio bei išorinių požymių analizę¹⁵, paaiškėjo, kad tarp 110 identifikuotų aktualių srities profesionalams terminų šaltinių daugumą sudarė senas tradicijas tęsiantys, kelių redakcijų sulaukę užsienio aiškinamieji žodynai ir enciklopedijos. Todėl taip svarbu toliau tyrinėti ir gerai išmanyti pasaulinę šių sričių terminų šaltinių istoriją. Itin gausiai bibliotekininkystės terminiją naujais terminais papildęs žymus kalbininkas ir terminologas doc. dr. Stasys Keinys pabrėžė, kad ir visų pasitaikančių termino reikšmių, taip pat ir istorinių, fiksavimas yra pagrįstas, turi didelę mokslinę pažintinę vertę. Jis pastebėjo, kad lietuvių terminai dažniausiai tvarkomi vėliau negu atitinkami kitų kalbų terminai, o tai leidžia išvengti kitų kalbų terminologijos ydų, klaidų, savo terminų sistemą padaryti darnesnę, tikslesnę, pavyzdingesnę. Tad jis siūlė, prieš imantis terminologijos darbo, išsiaiškinti, kurios kalbos ji geriausiai sutvarkyta¹⁶.

Nors Terminologijos sektoriaus įkūrėjo Vytauto Rimšos pradėti istoriografiniai profesinės kalbos tyrimai leidžia analizuoti bibliotekininkystės terminiją jau pirmųjų spausdintų knygų kontekste, sistemingai fiksuojant jos augančius ir įvairėjančius šaltinius¹⁷, pirmasis bibliotekininkystės terminų žodynas pasirodė 1956 m., kai Lietuvos TSR knygų rūmai išleido Izidoriaus Kisino sudarytą

15 *Bibliotekininkystės, knygotyros ir informacijos mokslų terminų žodynu bei enciklopedijų anotuotas bibliografijos sąrašas su nuorodomis į šaltinius* [Elektroninis išteklius]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka 2019. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/Dokumentai/ZODYNU_nuorodos.pdf>.

16 KEINYS, Stasys. Žodis bibliografijos terminų vartotojui. Iš *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Sąs. 3. *Bibliografija*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1994, p. 13.

17 RALYTĖ, Auksė; RIMŠA, Vytautas. *Lietuvių bibliotekininkystės terminologijos raida ir tvarkyba: nuo ištakų iki 1989 metų*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1989. 113 p.

*Bibliotekinės ir bibliografinės terminologijos žodyna*¹⁸. Tuomet pavyko išleisti tik vieną suplanuoto aiškinamojo lietuvių–rusų kalbų terminų žodyno sąsiuvinį su kalbininkų rekomenduotais vartoti terminais. Po keturių dešimtmečių pavyko suvienyti Lietuvos nacionalinės bibliotekos, Lietuvių kalbos instituto ir Vilniaus universiteto specialistus bei mokslininkus ir 1990–1999 m. išleisti keturis aiškinamojo *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno* (BBTŽ) sąsiuvinius su 2 237 susistemintais terminais (kalbos redaktorius St. Keinys), skirtais dokumentų ir leidybos, bibliografijos, katalogavimo bei bibliotekų fondų formavimo bei valdymo sritims¹⁹.

Tuo metu aktyviai buvo tvarkoma knygotyros terminija. Vilniaus universiteto 1997 m. išleistame enciklopediniame žodyne *Knygotyra* tarp aktualių knygos istorijos bei knygotyros terminų buvo pateikta nemažai bibliografijos ir bibliotekininkystės terminų su įvairios apimties paaiškinimais, bibliografinė medžiaga bei pavyzdžiais²⁰. Lietuvoje toliau plėtojant knygotyros mokslo tradicijas, nuosekliausiai buvo tvarkoma ir šių sričių terminija: skelbiami atnaujinti ir papildyti naujais apibrėžimais svarbiausių terminų sąrašai įvairiose mokymo priemonėse, kitose publikacijose. Daugiausia dėmesio specialiosios terminijos darninimui skiriama Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkų darbuose, jų pastangomis išsamiausiai nagrinėjami atskiri terminai arba teikiami ugdymo procesui labai svarbūs terminų žodynėliai²¹.

Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį į tai, kad, augant užsienio leksikografijos šaltinių skaičiui, Lietuvoje patyrėme staigų terminų žodynų rengimo ir leidybos nuosmukį. Apie 240 terminų žodynų buvo išleista 1998–2008 metais²², o naujaisi leidybos duomenys rodo, kad šiuo metu publikuojame vos keletą žodynų per metus. Ši spraga susiformavo, kai specialiosios leksikografijos veikalai Lietuvoje neteko mokslo darbų statuso. Mokslo kalbos ir terminologijos klausimai yra glaudžiausiai tarpusavyje susiję. Terminijos tvarkymas ir tyrimas yra neatskiriama ir būtinoji autentiška bet kurios mokslo srities raidos dalis.

18 *Bibliotekinė ir bibliografinė terminologija* [sudarė I. Kisinas]. Vilnius: Lietuvos TSR knygų rūmai, 1956. 47 p.

19 *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Sąs. 1–4. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1990–1999.

20 *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997. 413 p.

21 NAVICKIENĖ, Aušra. Aiškinamasis terminų žodynelis. Iš *Rankraštinų ir spausdintinių medijų istorija*: mokomoji metodinė priemonė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 38–77. ISBN 978-9955-33-675-4.

22 GAIVENYTĖ-BUTLER, Jolanta. Lietuviškų terminų žodynų leidyba 1998–2008 metais. *Terminologija*, 2009, t. 16, p. 252.

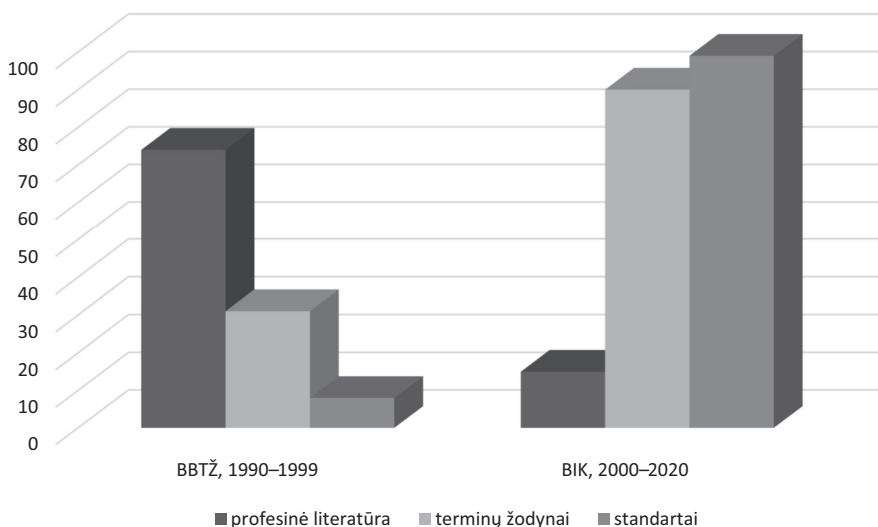
Bibliotekininkų profesijos istorinis tęstinumas taip pat autentiškai fiksuojamas terminijoje, o terminų žodynuose suregistruojami tam tikro laikotarpio susisteminti tikslūs profesinės kalbos duomenys. BIK terminų rengimo metodikoje buvo atsižvelgta į tai, kad šioje srityje jau turime ir galime tęsti leksikografijos tradicijas, remtis 1990–1999 m. Nacionalinėje bibliotekoje išleistu aiškinamojo „Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodyno“ sąsiuvinį terminologiniais duomenimis. Juose buvo pateikta per 2 tūkst. susistemintų dokumentų ir leidybos, bibliografijos, katalogavimo ir bibliotekų fondų formavimo bei valdymo sričių terminų su apibrėžimais, apibendrinti to laikotarpio šaltiniai. Būtent terminologinio darbo tęstinumas ir leidžia ateityje naudotis lyginamosios analizės metodais, vertinti terminų ir jų atitikmenų pokyčius.

Naujame *BIK terminų žodyne* pavyko surinkti 10 tūkst. lietuviškų terminų su atitikmenimis anglų kalba. Pasinaudojus 1990–1999 ir 2000–2020 metų terminų žodynų lyginamosios analizės duomenimis, jau buvo įvertinti natūralios ir dirbtinės profesinės kalbos santykio pokyčiai. Tyrimas atskleidė, kad būtent dirbtinės kalbos terminų įsigalėjimas bibliotekininkų profesinę terminiją labiausiai keičia, atnaujina, suartina su kitų sričių leksika, kurios kūrimas labiau standartizuotas, o ypač glaudūs ir svarbūs išlieka semantinio bibliotekininkystės ir informacijos sistemų suderinamumo ryšiai. Dirbtinės kalbos terminų darybos principus geriausiai iliustruoja naujos ir sparčiausiai augančios bibliotekininkystės terminų grupės: blokas, elementas, duomenys, formatas, identifikatorius, išteklis, kalba, kodas, laukas, metaduomenys, sritis. Tarp ženkliai sumažėjusių bibliotekininkų natūralios kalbos terminų lizdų atsидūrė *aptarnavimas, apžvalga, darbas, kartoteka, priemonė, skaitytojas*²³.

Lyginamoji terminų žodynų šaltinių analizė parodo, kaip radikalčiai informacinės technologijos pakeitė terminų šaltinių bazę.

1 paveiksle pateikta labai santykinė schema parodo, kiek mažai aktualių terminų iš profesinės spaudos pateko į naują BIK žodyną, nors jo apimtis ir išaugo keturgubai. Aprėpti profesinės spaudos publikacijas su labai svarbiais terminų konteksto duomenimis būtinos kompiuterinės lingvistikos priemonės. Nors skaitmeniniams tekstams tvarkyti yra sukurta automatinio terminų atpažinimo, kitų patogių tekstynų ar duomenynų technologijos įrankių, šiuo metu paprastesnėmis priemonėmis tvarkomas bent būtinausias ir aktualiausias tarptautinių standartų terminijos srautas.

23 ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Natūralios ir dirbtinės kalbos norminimo ypatumai bibliotekininkystės terminijoje* [Elektroninis išteklis]: 3-ios tarptautinės mokslinės terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius, 2019 m. spalio 18–19 d., p. 12. Prieiga per internetą: <<http://li.lt/wp-content/uploads/2019/10/TERMINOLOGU-konferencijos-pranesimu-tezes.pdf>>.

1 PAV. Terminų žodynų šaltinių analizė

Vienas patikimiausių terminų žodynų kokybės rodiklių yra jame pateiktas šaltinių sąrašas. Pavyzdžiui, tarptautinės standartizuotos terminijos naujos laidos standarte *Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas* pateikta 2 012 Valstybinės lietuvių kalbos komisijos aprobuotų terminų su apibrėžtimis²⁴. Jame ekspertams pavyko suderinti 207 tarptautinių standartų bei 150 kitų norminamųjų dokumentų terminiją vyraujančia anglų kalba. Palyginkime: *BIK terminų žodyno* šaltinių ir literatūros sąrašė suregistruota virš 300 informacijos išteklių, tarp kurių bent trečdalis sudaro šaltiniai lietuvių kalba. Nors visi prioritetai buvo suteikti šiuo metu galiojančių tarptautinių standartų terminijai, jų darninimas su kitų duomenų bazių ir terminų žodynų įvairikalbe terminija padėjo lietuvišką terminiją tvarkyti ir sisteminti, atsižvelgiant į spėtą sukaupti platesnį terminologinių duomenų kontekstą. Jis pravertė svarstant tarptautinio standarto *Informacija ir dokumentavimas* aiškinamojo žodyno antrosios laidos vertimą į lietuvių kalbą, rengiant kitus standartus.

²⁴ LST ISO 5127:2019. Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas (tapatus ISO 5127:2017. Information and documentation – Foundation and vocabulary). Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 2020. 413 p.

BIK TERMINŲ ŽODYNO SUDARYMO METODIKA

Kadangi valstybės institucijos įpareigtos tvarkyti savo sričių terminiją ir teikti ją aprobuoti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai, Nacionalinėje bibliotekoje ši veikla buvo organizuota atsižvelgiant į šioje komisijoje dirbančių terminologų metodinę paramą ir administruojamus išteklius: Kalbos konsultacijų banką²⁵ ir Lietuvos Respublikos terminų banką²⁶ (2019 m. pabaigoje jame buvo 246 544 terminų straipsniai). *BIK terminų žodyno* metodika buvo svarstoma remiantis Terminų žodynų rengimo bendraisiais reikalavimais²⁷ ir atsižvelgiant į rekomenduojamą žodynų sudarymui naudoti lietuvišką Palemono šriftą bei Valstybinės lietuvių kalbos komisijos sudarytas Terminų žodynų vertinimo taisykles²⁸.

Dvikalbio lietuvių–anglų kalbų *BIK terminų žodyno* formą nulėmė būtinybė susisteminti jau sunormintą specialistų bendruomenei aktualią komunikacijos ir informacijos lauko terminiją, remiantis tarptautinės standartizacijos ir norminių dokumentų terminologiniais duomenimis, bei suformuoti tam tikrą patikimą pagrindą tolesniam terminijos tvarkymui ir pildymui, atsižvelgiant į pagrindinius šaltinius. Svarbu pabrėžti, kad didžiulis darbas Nacionalinėje bibliotekoje buvo atliktas 1990–1999 metais tvarkant profesinės kalbos terminiją, o jos rengybos ir darninimo veikloje itin aktyviai dalyvavo patyręs žodynininkas St. Keinys, suformavęs ir „Dabartinės lietuvių kalbos žodyno“ pavidalą, bei Adelė Trečiokaitė, rengusi informacijos ir informatikos terminų žodynus. Apibendrinti BIK terminijos tvarkybos ypatumus galima pasi-naudojus Reformacijos terminu. Pirmasis sėkmingas profesinės terminijos „Reformacijos“ etapas buvo susijęs su ideologinių bei kalbinių paradigmu kaita atgavus Nepriklausomybę ir savarankišku bibliotekininkų profesinės termini-

- 25 *Kalbos konsultacijų bankas* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2003–2020 [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/konsultacijos>>.
- 26 *Lietuvos Respublikos terminų bankas* [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, 2020 [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://terminai.vlkk.lt/>>.
- 27 *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai*. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija (2015 m. gruodžio 3 d. protokolinio nutarimo Nr. PN-8 redakcija, žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.). Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/terminija/terminu-zodynu-rengimo-bendrieji-reikalavimai>>.
- 28 *Terminų žodynų vertinimo taisyklės* (suvestinė redakcija nuo 2015-04-08) [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/terminija/terminu-zodynu-vertinimo-taisykles>>.

jos lietuvinimu 1990–1999 metais. *BIK terminų žodynas* buvo sudaromas, kai išgyvename ne mažiau intensyvią antrąją terminijos „Reformacijos“ laikotarpį, susijusį su esminiu informacinių technologijų poveikiu globaliems bibliotekų praktinės veiklos ir teorinių sampratų pokyčiams²⁹.

Tarptautinės standartizacijos poveikis ir beveik kasdien atnaujinamo bei keičiamo terminijos turinio sparta paskatino pasinaudoti galimybe atlikti išsamią lietuviškų bibliotekininkystės profesinių terminų peržvalgą ir gretimų sričių terminijos šaltinių lyginamąją analizę, kai buvo formuojamas *BIK terminų žodyno* turinys. Tam buvo atlikti papildomi tyrimai: terminografinės veiklos galimybių³⁰, terminologijos išteklių ir šaltinių³¹, suformuota šaltinių ir literatūros duomenų bazė, studijuota Latvijos ir Estijos nacionalinių bibliotekų terminologinio darbo patirtis³², aktualiausia tyrimų medžiaga skelbiama Nacionalinės bibliotekos svetainėje *Terminologijos darbai*³³.

Akivaizdu, kad tik nuosekliai tvarkant terminiją galima laiku pastebėti naujų terminų kūrimo bei senų terminų nykimo tendencijas. Duomenų bazėse

- 29 ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Leksikografijos veikla Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. *Tarp knygu*, 2021, nr. 2, p. 25.
- 30 BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė; ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Terminografijos plėtros kryptys Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. *Terminologija*, 2019, t. 26, p. 209–226. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/terminologija-26/>>.
- 31 BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Dokumentinės komunikacijos lietuviškieji terminologiniai ištekliai. *Terminologija*, 2012, t. 19, p. 70–82. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/wp-content/uploads/2017/06/Terminologija-19-ilovepdf-compressed.pdf>>; BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Komunikacijos ir informacijos mokslų krypties disertacijos kaip terminijos ištekliai [Elektroninis ištekliai]: 2-osios tarptautinės mokslinės terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius, 2017 m. birželio 1 d. P. 3–4. Prieiga per internetą: <https://bib.irb.hr/datoteka/980263.Scientific_Administrative_and_Educational_Dimensions_of_Terminology_2017_Vilnius.pdf>.
- 32 ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Atvirieji bibliotekininkystės terminologijos duomenys nacionalinėse bibliotekose: Latvijos, Estijos ir Lietuvos lyginamoji analizė [Elektroninis ištekliai]. *Šiandien aktualu*, 2018, nr. 1 (58), p. 106–131. ISSN 2538-7316. Prieiga per internetą: <<https://drive.google.com/file/d/15QsXkUIWn6N1CjDjJQg3HVTx5a0utwRBJ/view>> arba <<https://www.lnb.lt/atradimai/leidiniai/kiti-leidiniai/siandien-aktualu>>; ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Intersection of Latvian and Lithuanian librarianship terminology online [Elektroninis ištekliai]: Proceedings of the international conference „Bibliotėku nozars un saskarnozaru terminologija: vēsturiskais un mūsdieniu aspekts“. Rīga, National Library of Latvia, 5 October 2018. – 1 pdf failas (30 p.). Prieiga per internetą: <<http://dom.lndb.lv/data/obj/file/23129961.pdf>>.
- 33 *Terminologijos darbai*. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. [žiūrėta 2020 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/paslaugos/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai>>.

šià kaità sunkiau fiksuoti, neretai ji nepastebima. *BIK terminų žodyno* rengimo metodika sudaryta ir apsvarstyta remiantis jau sukauptų terminologinių duomenų bazės ir išteklių analize. Buvo nuspręsta pasinaudoti jau turima terminų tvarkybos strategija, kurios pagrindà sudarė terminų klasifikavimas į **naujus terminus** (nepatekusius į BBTŽ 1990–1999 metais), **aktuales terminus** (būdingus BBTŽ ir BIK terminų žodynams), **istorinius terminus** (būdingus tik BBTŽ terminijos sistemai). Sąlygiškai numčius terminijos tvarkymo strategijas, atsižvelgiant į turimus išteklius, buvo sureguliuota atskirų terminų grupių tvarkybos sparta. Visos išskirtos terminų grupės yra vienodai svarbios, tačiau į pirmąją *BIK terminų žodyno* laidà nuspręsta sudėti sunormintus ir aktuales specialistų bendruomenei terminus.

Žodynai vertinami leksikografiniu (žodyno sudarymo metodikos) ir leksiniu (kalbos sutvarkymo taisyklingumo) lygmenimis, nes kiekvienas toks kūrinys atspindi bendrą šalies kalbos ir sunormintos mokslo srities lygį. Vis dažniau leksikografijos pasiekimai siejami su inžinerinės-filologinės ir kompiuterinės lingvistikos priemonėmis tvarkomų terminologinių duomenų modeliais. Kiekviename žodyne suformuojamas unikalus informacijos apie bendrąją ar specialiąją kalbą pateikimo modelis, o bet kuriomis technologijomis pagrįsto žodyno sudarymas reikalauja ir tam tikros sistemos modeliavimo. Kuriant *BIK terminų žodyno* koncepcinį modelį buvo siekiama, kad visų pirma jis padėtų identifikuoti pastarųjų dviejų dešimtmečių svarbiausius bibliotekininkų profesinės kalbos terminus ir užpildytų tą spragą, kai nebuvo leidžiami panašaus pobūdžio informacijos ištekliai. Tarp svarbiausių funkcijų buvo bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros terminų registravimas, viešinimas bei norminimas su tiksliais atitikmenimis anglų kalba atsižvelgiant į prioritetinę profesinės informacijos poreikį ir daromą terminijai įtaką šia kalba. Taip pat numatyta, kad žodynas tarnautų ne tik vertimo ir mokslinės komunikacijos gerinimo reikmėms, bet galėtų būti lengviau integruojamas į užsienio ar tarptautinius terminijos išteklius, duomenų bazes, bankus, tezaurus, duomenynus, ontologijas ar kitas žinijos tvarkymo priemones.

Patyrusio leksikografo doc. dr. Jono Vytauto Valiukėno sukurtame *BIK terminų žodyno* loginiame modelyje išskirti esminiai terminologinių duomenų elementai: terminas (jo santrumpa) lietuvių kalba ir jo atitikmuo anglų kalba. Tarp jų nustatyti sinonimijos ryšiai žymimi kableliu, kitos reikšmės atskiriamos kabliataškiu. Fizinei modelio išraiškai atspindėti pasirinktas terminų žodynams įprastas abėcėlinis-lizdinis terminų grupavimo būdas leidžia lengviau identifikuoti srities terminiją platesniame bendrinės lietuvių kalbos kontekste ir gerai dera su terminų atitikmenų anglų kalba abėcėline rodykle. Tokį terminologinių

duomenų pateikimo būdą galima lengvai pritaikyti ir daugiakalbiame terminų žodyne. Sąmoningai pasirinkta nesudėtinga ir neapkrauta kitais terminų žymikliais struktūra, nes leksikografijos patirtis rodo, kad papildomi gramatiniai ar semantiniai kalbos duomenys – giminės, laiko, linksnių ar kitų darybos ypatumų simboliniai žymėjimai – pareikalauja iš vartotojo papildomo laiko ir žinių teisingai šia informacija pasinaudoti.

BIK terminų žodyną sudaro pratarė, pagrindinis lietuvių ir anglų kalbų terminų abėcėlinis-lizdinis tekstas, anglišku atitikmenų abėcėlinė rodyklė ir šaltinių sąrašas. Lietuviški žodžiai teikiami sukirčiuoti, pagrindiniai lizdo terminai išskirti pusjuodžiu šriftu. Sudarant *BIK terminų žodyną* buvo siekiama išvengti perteklinės terminų sinonimijos, nes tai apsunkina dalykinę komunikaciją, kurioje ima trūkti tikslumo ir aiškumo, ypač verčiamuosiuose žodynuose. Tai leido pasirinktame fiziniame modelyje atspindėti tuo metu atliktos terminologinių duomenų sinonimijos analizę. Dvikalbis žodynas leidžia vertinti terminijos sutvarkymą ne tik metodikos, bet ir metodologijos aspektais. Jis padeda lengviau suvokti pasirinktus norminimo principus. Kadangi *BIK terminų žodyną* sudaro daugiausia nauji terminai, o dauguma jų atsirado dėl vertimo iš anglų kalbos poreikio, terminų kūrimas nebuvo grindžiamas vertiniais ir žodžių junginiais. Nors terminų daryboje ir vyrauja skoliniai, gausu tarptautinių žodžių, bet jie sudaryti pagal lietuvių kalbos reikalavimus ir atspindi šiuolaikines realijas, nemaža jų dalis priklauso vadinamiesiems profesionalizams ir specifinės vartosenos terminams. Tarp jų rasime ir žodžiais virtusias raidines santrumpas. Anot kalbininkų, „vienose kalbose (pvz.: anglų, danų, italų) skolinių plitimas nevaržomas, kitose (pvz.: prancūzų, čekų) – skolinių stengiamasi atsisakyti arba bent jau riboti jų vartojimą³⁴. Šiuo metu BIK žodyno terminija labiausiai nulemta kompiuterijos ir informacinių technologijų terminijos ypatumų³⁵. Tačiau derinant savo terminijos išteklius su kitų profesinių bendruomenių terminija, pateikta savų vertų dėmesio sprendinių, pavyzdžiui, atvertas kelias naujos vartosenos sisteminiams terminams: esybė (*entity*) – apraiška (*manifestation*) – išraiška (*expression*).

Tarp svarbiausių *BIK terminų žodyno* rengimo metodikos privalumų būtina išskirti ir organizacinius terminologinio darbo procesus, kuriuose dalyvavo ne

34 SMETONIENĖ, Irena. *Kalbos normos praktika*: mokomoji knyga [Elektroninis išteklius]. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.vu.lt/leidyba/images/eknygos/Kalbos_normos_praktika.pdf>.

35 *Lietuviškos informatikos ir kompiuterijos terminijos tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2018. 438 p. ISBN 978-609-411-225-6.

tik Nacionalinės bibliotekos specialistai. Šio terminų žodyno rengimo klausimai kelerius metus buvo svarstomi tarpinstitucinėje Terminologijos komisijoje (pirm. Nijolė Bliūdžiuvienė), kurioje dalyvavo Vilniaus universiteto ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekų, Lietuvių kalbos instituto specialistai, Europos Komisijos atstovybės Lietuvoje vertimo ir kalbos reikalų koordinatorius.

2019–2020 metais visas BIK terminų žodyno sąvokas svarstė Valstybinė lietuvių kalbos komisija. N. Bliūdžiuvienės ir V. J. Valiukėno žodyną recenzavo J. Gaivenytė-Butler ir doc. dr. Rūta Kazlauskaitė. 2020 m. rugsėjo 24 d. VLKK posėdyje buvo apsvaistytas „Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodyno“ rankraštis ir priimtas nutarimas, kad jis „atitinka kalbos taisyklingumo reikalavimus ir pagrindinius terminologijos principus“. Žodyne turi būti įrašyta terminologinės kokybės vertinimo žyma „Valstybinės lietuvių kalbos komisija neprieštarauja“³⁶. Glaudus mokslininkų, dalyko ir kalbos specialistų bendradarbiavimas leido pasiekti kaip įmanoma geriausių rezultatų organizuojant ir tvarkant lietuviškuosius plačios srities terminus.

Sudarant leidybinį *BIK terminų žodyno* maketą buvo siekiama jo universalumo, o pasirinktas įprastas elektroniniams leidiniams PDF formatas užtikrins šio ištekliaus spaudos pagal poreikį galimybes. Terminologinius duomenis bus paprasčiau redaguoti, atnaujinti, papildyti, skelbti bei kaupti įvairiose talpyklose. Kaip rodo studentų ir užsienio kalbų dėstytojų požiūrio į žodyną tipus tyrimas, „ieškodami terminų užsienio kalba, studentai <...> teiktų pirmenybę žodynams, pasiekiamiems interneto naršykle, o dėstytojai daugiau rinktųsi knygas“³⁷. Paminėtina, kad buvo ieškoma papildomo valstybės finansavimo spausdinti žodyno formai ir internetinei *BIK terminų žodyno* platformai: teikta paraiška Valstybinės kalbos vartojimo, norminimo ir sklaidos programai, dalyvauta Lietuvos kultūros tarybos ir Lietuvos mokslo tarybos skelbtuose lituanistinių tyrimų finansavimo ir leidybos konkursuose.

36 Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Posėdžio protokolai. 2020-09-28 išrašas Nr. P-6. Rankraštis.

37 NOMICIENĖ, Daiva Egidija; STUNŽAITĖ, Alisa. Skaitmeninė leksikografija: įvairių žodynų tipų naudojimo tyrimas Vilniaus Gedimino technikos universitete. *Santalka: Filologija, Edukologija / Coactivity: Philology, Eduology*, 2016, t. 24 (2), p. 90–100. DOI: <http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2016.293> [žiūrėta 2021 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.cpe.vgtu.lt/index.php/cpe/article/download/293/293-1347-1-PB.pdf>>.

TERMINOLOGINIŲ DUOMENŲ SIEJAMUMAS IR DAUGKARTINIS PANAUDOJIMAS

BIK terminų žodyno leidybos procesas nėra galutinis terminologinių duomenų leksikografinio sutvarkymo etapas. Siekiant surasti efektyvius bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros mokslų sunormintų terminų viešinimo ir sklaidos būdus, numatoma tęsti šios krypties terminijos tyrimus, nuolat atnaujinti terminijos išteklių duomenų bazę, o jos duomenis integruoti į kitus terminologinius projektus. Tai aktualu gausinant skaitmeninius kalbos išteklius ir kuriant viešąsias paslaugas, remiantis *Lietuvių kalbos plėtros skaitmeninėje terpėje 2021–2027 m. gairėmis*³⁸.

Šiuo metu bibliotekininkystės teorinių sampratų bei technologinių sprendimų kalbinės išraiškos įvairovę gali atspindėti kiti labai įvairūs terminografijos produktai: terminų vardynai, aiškinamieji žodynai, verčiamieji žodynai, sisteminiai žodynai ir tezaurai, enciklopedijos ir enciklopediniai žodynai, terminų standartai, terminų bankai, tekstynai, specializuoti terminologijos duomenynai, frazynai ir žinių ontologijos. Net ir turėdami didžiulę įvairių terminijos norminimo priemonių bei būdų įvairovę, specialistai vėl ima labiau vertinti tęstinę ir nuoseklią spausdintų žodynų rengimo kokybę. Remiantis Nacionalinėje bibliotekoje administruojama ir nuolat augančia terminologinių duomenų baze, yra sudaryta galimybė pagal poreikį suformuoti ir parengti daugiakalbį ar kitus aktualius aiškinamuosius terminų žodynus.

Terminų žodynai užtikrina leksikografinę kontrolę žymiai efektyviau nei kontroliuojamieji žodynai. Beveik visi metaduomenų standartai reikalauja ar rekomenduoja aprašomiems objektams naudoti kontroliuojamuosius žodynus ar tezaurus. Paieškos rezultatuose vartotojas dažnai tezauro nemato arba net nežino, kad toks žodynas yra naudojamas. Sistemoje vartotojo įvesti reikšminiai žodžiai automatiškai pakeičiami iš anksto nustatytais kontroliuojamojo žodyno terminais ir apibrėžtomis sąvokomis. Leksikografinė terminologinių duomenų kontrolė itin svarbi informacijos ir dokumentavimo įstaigoms, o ypač bibliotekoms, kurios vienos pirmųjų susidūrė su kompiuterinio katalogavimo bei tarptautinio bibliografinio aprašo elementų kontroliuojamųjų žodynų įvairikalbe terminija. Šiame globaliame bibliografinės informacijos tinkle pagal aprobuotus kreipties elementus (mašininis kodas ir juos įvardijančią teisingą terminiją) galime surasti bet kurį išteklių ar informaciją apie jį: autoriniu, dalykiniu, saugojimo vietos ir gausybe kitų aspektų.

38 *Lietuvių kalbos plėtros skaitmeninėje terpėje 2021–2027 m. gairės* (patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. XIII-3324).

Standartizuota terminija reikalinga bet kokių šiuo metu jau net savarankiškai egzistuojančių skaitmeninių duomenų tinklų valdymui. Terminologiniai duomenys lengvai integruojami į bet kokią informacinę struktūrą, ypač paklausūs automatinio vertimo srityse. Šiandien kurdami ir projektuodami tiek natūralios, tiek dirbtinės kalbos terminologiją ieškome teisingų tarpusavio santykių ir dermės. Todėl kiekvienos dalykinės srities terminija įgauna globalią reikšmę dėl susietųjų duomenų technologijų. Naudodamos susietųjų duomenų technologijas, užsienio bibliotekos kuria įvairias informacijos paieškos sistemas, jos integruojamos į katalogavimo, apskaitos, kitas technologines sistemas. Bibliotekininkams tenka naudotis įvairiakalbiais sisteminiiais žodynais, nes reikia aprašyti įvairaus turinio išteklius, o susietųjų duomenų technologijos jau leidžia efektyviau vykdyti ir valdyti terminologijos darbus ne tik nacionaliniu mastu. Iš kitos pusės, siektina, kad ir nacionalinis terminologinis įdirbis taip pat būtų gerai matomas tarptautiniu mastu, kai naudojamosi tais pačiais daugiakalbiais ištekliais.

Todėl pasirinkta *BIK terminų žodyno* sudarymo strategija prioritetiniais šaltiniais laikyti tarptautinės standartizuotos terminijos išteklius leidžia ją integruoti ne tik į kuriamą *Lietuvių kalbos informacinių išteklių sistemą*, *Integruotą lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinę sistemą*³⁹, *Lietuvos Respublikos terminų banką*, bet ir į tarptautinės terminijos tinklus ir projektus.

Kuriant labai daug specializuotų įvairialypei informacijai apdoroti specialiai skirtų sistemų su savarankiškais tezaurais ir ontologijomis, matoma prasmė rengti kuo universaliau panaudojamus terminologinius išteklius. Kompiuteriniai informacijos tinklai kuriami, perkuriami ir atnaujinami ne tik papildant juos duomenimis, programomis, bet ir terminija. Kompiuteriui ją suprasti užtenka programos instaliavimo laiko, o žmonėms šiuos terminus įsisavinti trunka gerokai ilgiau. Kintant mokymo ir švietimo programoms bei žinių vadybos strategijoms prognozuojama, kad intensyvus tokių dirbtinių kalbų ir sistemų kūrimas prasidės netrukus su trečiąja dirbtinio intelekto ir kalbos technologijų banga – tikimasi, kad tuomet jau nebereikės specialiai kuriamų didelių ir sudėtingų duomenų masyvų, tekstynų; pakaks tiesiog aprašyti kalbos modelį ir pati sistema žinos, kaip suprogramuoti ir pateikti norimus rezultatus pačiu efektyviausiu būdu.

Itin svarbu įvertinti ir tai, kad dalykinė kalba, kaip ir dauguma kitų, nebeegzistuoja izoliuotai atliepdama tik vienos bendruomenės poreikius. Todėl

39 *Integruotą lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinę sistemą* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015–2019 [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.xn--ratija-ckb.lt/>>.

sėkminga integruotųjų kalbos terminologinių išteklių raida Lietuvoje būtina ir atskirų sričių terminijos darniam vystymuisi. Nacionalinėje bibliotekoje parengtas ir artimiausiu metu numatomas paskelbti atvirosios prieigos dvikalbis *BIK terminų žodynas* gali būti labai universaliai panaudojamas pagal informavimo, studijų ir edukacijos, mokslinės ir tarptautinės komunikacijos, sklaidos ar kitus profesinės savišvietos poreikius. Žinoma, terminų žodynas yra tik vienas iš būdų darninti ir tvarkyti profesinę kalbą. Todėl toliau bus siekiama sukurti nuoseklią ir tvarią terminijos tvarkybos, tyrybos, viešinimo ir mokymo sistemą. Terminijos vartotojų poreikių bei lūkesčių tyrimai turi sudaryti būtinąją bet kurios kuriamos sistemos dalį. Remiantis tokiais duomenimis, galima kurti adekvačius terminologinius produktus: specializuotus pagal poreikį terminų, naujų terminų ar pasenusių ir nevertinamų terminų sąrašus, aiškinamuosius ar verčiamuosius žodynus su pageidaujama kalbų terminų atitikmenimis. Nacionalinės bibliotekos sukauptiems terminologijos duomenims atskleisti nuolat ieškoma tinkamų ir veiksmingų viešosios prieigos formų. Terminologijos srityje intensyviai dirbama Lietuvos standartizacijos departamento Technikos komitete LST TK 47 *Informacija ir dokumentavimas*, bendradarbiaujama su kitomis ekspertinėmis institucijomis bei Tarptautine standartizacijos organizacija.

Terminologijos paslaugų ir produktų įvairovė skatina kūrybiškai mąstyti, nors tai galbūt labiausiai kalbos normų, taisyklių ir reglamentų, nacionalinių bei tarptautinių susitarimų saistoma veiklos erdvė. Terminų ištekliai būtini tiek naujai informacijai įsisavinti, tiek ir retrospektyviam jos turiniui atskleisti, tačiau esminis jų bruožas – tikslus informacijos ir turinio perteikimas bet kuria kalba. Terminologinis darnumas suteikia ne tik papildomą informacinę, komunikacinę ar mokslinę vertę, bet yra gyva ir visų mūsų pastangomis kuriama siekiamybė. Nacionalinės bibliotekos terminologinė veikla šiuo metu labiausiai orientuota į bibliotekose dirbančios profesinės bendruomenės kalbos poreikius, nes privalome užtikrinti, kad bibliotekininkams rūpimos terminijos identifikavimas ir tvarkymas galėtų remtis patikimais šaltiniais. Tačiau perspektyvoje terminologiniai duomenys galėtų tapti pagrindu išsamiau tirti terminų paplitimą ir vartojimą, rengti profesinės kalbos ugdymo programas, organizuoti mokslinius renginius, kaip tai daroma Estijos ir Latvijos nacionalinėse bibliotekose.

Straipsnyje plačiau išanalizuotas *BIK terminų žodyno* terminologinių duomenų pateikimo modelis yra tik viena iš svarbesnių terminologinio darbo krypčių ir visai nedidelė bendros lituanistinių tyrimų sistemos dalis. Tačiau profesinės terminijos identifikavimo, analizės, sisteminimo, tvarkybos ir norminimo procesai, o ypač jų rezultatų viešinimas tapo aktualia ne tik kalbos, bet ir profesinės

nių kompetencijų ugdymo dalimi, kai esame netekę specialybės universitetinių studijų. Terminologinių duomenų modelis *BIK terminų žodyne* daugiausia remiasi tik šiuo metu standartizuota tarptautine terminija ir gali būti pildomas ir atnaujinamas naujais duomenimis. Jo siejamumas su kitais terminologiniais duomenimis įgalina lengvai modeliuoti ir valdyti norimą sukurti naują turinį ar atnaujinti jau turimą. Naujos struktūros *BIK terminų žodyno* parengimas ir publikavimas leidžia užtikrinti svarbią terminologinio darbo tęstinumo kokybę ir naujos plėtros galimybes. Jis suteikia papildomų galimybių įvairių sričių specialistams geriau suprasti bei valdyti daugiakalbį informacijos ir komunikacijos, bibliotekininkystės ir knygotyros dalykinį turinį.

Išvados

Sparčiai auganti ir kintanti terminologijos duomenų įvairovė bei turinys reikalauja vis efektyvesnių terminijos tvarkymo metodų ir specialiųjų žinių. Kiekviena nauja informacijos, dokumentų ar išteklių tvarkybos technologija ateina su savomis terminijos sistemomis. Atsidūrę įvairių sistemų terminologinių duomenų siejamumo ir daugkartinio naudojimo akivaizdoje, privalome užtikrinti, kad bibliotekininkams rūpimos terminijos identifikavimas ir tvarkymas galėtų remtis patikimais šaltiniais. Tikslingas tinkamų terminologijos šaltinių pasirinkimas, nuolatinis jų atnaujinimas ir technologinė kontrolė tapo viena aktualiausių profesinės terminijos darninimo problemų.

1986–1990 metais Nacionalinėje bibliotekoje sistemingai atliekami terminologijos tyrimai leido sukaupti unikalią bibliotekininkystės ir jai gretimų sričių šaltinių, žinių ir terminologinių duomenų bazę. Nuo 2015 m. smarkiai išaugę terminologinių duomenų ištekliai sudarė prielaidas naujam 10 tūkst. terminų *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodynui* parengti ir išleisti. Išsami šio žodyno modelio analizė leidžia ne tik pasidalinti terminologinio darbo ir žinių valdymo patirtimi, bet papildyti bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros terminijos tvarkymo žinias naujais faktais ir įžvalgomis.

Pasirinkta *BIK terminų žodyno* sudarymo strategija prioritetiniais šaltiniais laikyti tarptautinės standartizuotos terminijos išteklius leidžia jį universaliai pildyti, atnaujinti ir naudoti vertimo, informacijos, tyrimo ir terminologinio švietimo reikmėms, integruoti turinį ne tik į kuriamą *Lietuvių kalbos išteklių informacinę sistemą, Integruotų lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinę sistemą, Lietuvos Respublikos terminų banką*, bet ir į tarptautinės terminijos tinklus ir projektus.

Kadangi terminams keliami itin dideli reikalavimai, terminų žodynas pripažįstamas kaip vienas iš reikalingiausių terminologinių duomenų valdymo įrankių. Naujuoju *BIK terminų žodyno* modeliu buvo siekta sukurti aktualią priemonę sparčios kaitos daugiakalbių terminologijos duomenų kontrolei. Patogi terminų žodyno forma leidžia glausta forma pateikti tam tikros žinijos srities terminologinių duomenų sistemą, kuria galima pasitikėti, nes tai profesionalų parengtas ir pagal nustatytus reikalavimus apčiuotą informacijos išteklius su tiksliais bibliografinio identifikavimo ir registravimo valstybės informacinėse sistemose duomenimis.

Kuriant *BIK terminų žodyno* modelį buvo siekiama, kad jis padėtų identifikuoti pastarųjų dviejų dešimtmečių svarbiausius profesinės terminijos pokyčius ir užpildytų tą spragą, kai nebuvo leidžiami panašaus pobūdžio informacijos ištekliai. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos apsvarstytas ir artimiausiu metu publikuotas atvirosios prieigos dvikalbis lietuvių–anglų kalbų terminų žodynas gali atlikti ne tik visas verčiamojo žodyno funkcijas šiuo metu, kai įsivyravo anglakalbiai profesinės literatūros šaltiniai. Jis gali būti labai universaliai panaudojamas pagal informavimo, studijų ir edukacijos, mokslinės ir tarptautinės komunikacijos, sklaidos ar kitus profesinės savišvietos poreikius.

BIK terminų žodyno sukūrimo modelis yra tik viena iš svarbesnių Nacionalinės bibliotekos terminologinio darbo kryptų ir visai nedidelė bendros lituanistinių tyrimų sistemos dalis. Tačiau profesinės terminijos identifikavimo, analizės, sisteminimo, tvarkybos ir norminimo procesai, o ypač jų rezultatų viešinimas tapo itin aktualia ne tik kalbos, bet ir profesinių kompetencijų ugdymo dalimi. Parengtas ir įgyvendintas *BIK terminų žodyno* modelis taip pat suteikia papildomų galimybių gretimų sričių specialistams geriau suprasti, kaip valdyti daugiakalbį ir daugialypį komunikacijos bei informacijos sričių dalykinį turinį.

Šaltiniai ir literatūra

1. *Bibliotekinė ir bibliografinė terminologija* [sudarė I. Kisinas]. Vilnius: Lietuvos TSR knygų rūmai, 1956. 47 p.
2. *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Sąs. 1–4. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1990–1999.
3. *Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros (BIK) lietuvių–anglų kalbų terminų žodynas* [rankraštis], autoriai: dr. Nijolė Bliūdžiuvienė, dr. Jonas Vytautas Valiukėnas. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2020. 630 p.
4. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Dokumentinės komunikacijos lietuviški terminologiniai ištekliai. *Terminologija*, 2012, t. 19, p. 70–82. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/wp-content/uploads/2017/06/Terminologija-19-ilovepdf-compressed.pdf>>.

5. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Dokumentinės komunikacijos terminologinių išteklių kūrėjai Lietuvoje. Tarptautinė knygotyros konferencija „Mokslo kūrėjai (knygotyra, kodikologija, dokumentotyra, mediotyra)“. Vilnius, 2012 m. rugsėjo 27–28 d.
6. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Geroji terminologinė bibliotekų patirtis. *Terminologija*, 2016, t. 23, p. 196–206. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/terminologija-23/>>.
7. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Informacijos ir dokumentavimo terminų standartizacija: tarptautinės mokslinės terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius: 2019 m. spalio 17–18 d. Prieiga per internetą: <<http://lki.lt/wp-content/uploads/2019/10/TERMINOLOGU-konferencijos-pranesimu-tezės.pdf>>.
8. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Komunikacijos ir informacijos mokslų krypties disertacijos kaip terminijos išteklius [Elektroninis išteklius]: 2-osios tarptautinės mokslinės terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius, 2017 m. birželio 1 d., p. 3–4. Prieiga per internetą: <https://bib.irb.hr/datoteka/980263.Scientific_Administrative_and_Educational_Dimensions_of_Terminology_2017_Vilnius.pdf>.
9. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė. Nuo knygos iki bibliotekos: terminologinis aspektas. *Gimtoji kalba*, 2016, nr. 12, p. 3–6. ISSN 0868-5134.
10. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė; ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Informacijos ir dokumentavimo sričių standartizuotos terminijos aiškinamojo žodyno nauja redakcija lietuvių kalba. *Tarp knygų*, 2020, nr. 9, p. 8–10. ISSN 0868-8826.
11. BLIŪDŽIUVIENĖ, Nijolė; ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Terminografijos plėtos kryptys Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. *Terminologija*, 2019, t. 26, p. 209–226. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/terminologija-26/>>.
12. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Atvirieji bibliotekininkystės terminologijos duomenys nacionalinėse bibliotekose: Latvijos, Estijos ir Lietuvos lyginamoji analizė [Elektroninis išteklius]. *Šiandien aktualu*, 2018, nr. 1 (58), p. 106–131. ISSN 2538-7316. Prieiga per internetą: <<https://drive.google.com/file/d/15QsXkUTWn6N1CjDJQg3HVTx5a0utwRBJ/view>> arba <<https://www.lnb.lt/atradimai/leidiniai/kiti-leidiniai/siandien-aktualu>>.
13. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Baigtas svarstyti „Bibliotekininkystės, informacijos ir knygotyros [BIK] lietuvių–anglų kalbų terminų žodynas“. *Tarp knygų*, 2019, nr. 4, p. 9–11. ISSN 0868-8826.
14. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Bibliografijos terminijos šaltinių apžvalga: kaitos ir atsinaujinimo ypatumai [Elektroninis išteklius]: mokslinės konferencijos „Medicinos bibliografijos raida ir svarba mokslininkui“ pranešimo tezės. Vilnius: 2017 m. spalio 12 d. – 1 pdf failas (28 p.). Prieiga per internetą: <http://www.lmb.lt/wp-content/uploads/2017/10/Bibliografijos-terminai_Cerniauskaite_pateiktis_2017-10-12.pdf>; taip pat žr.: *Informacija ir biblioteka*, 2017, nr. 2, p. 29–33. ISSN 1392-6993.
15. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. *Bibliotekininkystės, knygotyros ir informacijos mokslų terminų žodynų bei enciklopedijų anuotuos bibliografijos sąrašas su nuorodomis į šaltinius* [Elektroninis išteklius]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.lnb.lt/media/public/bibliotekininkui/Dokumentai/ZODYNU_nuorodos.pdf>.
16. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Bibliotekininkystės terminografijos ypatumai ir perspektyvos: nuo metaduomenų iki metateorių [Elektroninis išteklius]: 2-osios tarptautinės mokslinės

- terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius, 2017 m. birželio 1 d., p. 6. Prieiga per internetą: <https://bib.irb.hr/datoteka/980263.Scientific_Administrative_and_Educational_Dimensions_of_Terminology_2017_Vilnius.pdf>.
17. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Intersection of Latvian and Lithuanian librarianship terminology online [Elektroninis išteklius]: Proceedings of the international conference „Bibliotėku nozares un saskarnozaru terminologija: vēsturiskais un mūsdienu aspekts“. Rīga, National Library of Latvia, 5 October 2018. – 1 pdf failas (30 p.). Prieiga per internetą: <<http://dom.lndb.lv/data/obj/file/23129961.pdf>>.
 18. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Leksikografijos veikla Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. *Tarp knygy*, 2021, nr. 2, p. 18. ISSN 0868-8826.
 19. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Natūralios ir dirbtinės kalbos norminimo ypatumai bibliotekininkystės terminijoje [Elektroninis išteklius]: 3-ios tarptautinės mokslinės terminologijos konferencijos „Moksliniai, administraciniai ir edukaciniai terminologijos lygmenys“ pranešimo tezės. Vilnius, 2019 m. spalio 18–19 d., p. 12. Prieiga per internetą: <<http://lki.lt/wp-content/uploads/2019/10/TERMINOLOGU-konferencijos-pranesimu-tezės.pdf>>.
 20. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Profesinė terminija: plėtros, bendradarbiavimo ir kūrybos galimybės. *Tarp knygy*, 2018, nr. 2, p. 15–18. ISSN 0868-8826.
 21. GAIVENIS, Kazimieras. Terminų ypatybės ir jiems keliami reikalavimai. Iš *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2002, p.14–49. ISBN 9986-668-43-3.
 22. GAIVENIS, Kazys. *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2002. 145 p.
 23. GAIVENYTĖ-BUTLER, Jolanta. Apie terminografiją ir terminų standartizaciją. *Terminologija*, 2018, t. 25, p. 23–38. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <<http://lki.lt/terminologija-25/>>.
 24. GAIVENYTĖ-BUTLER, Jolanta. Lietuviškų terminų žodynų leidyba 1998–2008 metais. *Terminologija*, 2009, t. 16, p. 252–265.
 25. *Integruotų lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinė sistema* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015–2019 [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.xn--ratija-ckb.lt/>>.
 26. ISO 1087:2019. Terminology work and terminology science – Vocabulary. Geneva: International Organization for Standardization, 2019. 46 p.
 27. ISO 30042:2019. Management of terminology resources – TermBase eXchange (TBX). Geneva: International Organization for Standardization, 2019. 44 p.
 28. JAKAITIENĖ, Evalda. *Leksikografija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005. 324 p.
 29. *Kanceliarinės kalbos patarimai*: internetinis leidimas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020. ISBN 978-9955-704-22-5. Prieiga per internetą: <<http://kanceliariniaiipatarimai.lki.lt/>>.
 30. KEINYS, Stasys. Bibliotekininkystės terminologijos apybraiža. Iš *Lietuvių terminologijos raida*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2012, p. 89–92.
 31. KEINYS, Stasys. *Lietuvių terminologijos raida*. Vilnius: [Lietuvių kalbos institutas], 2012. 446 p. ISBN 978-609-411-085-6.
 32. KEINYS, Stasys. Žodis bibliografijos terminų vartotojui. Iš *Bibliotekininkystės ir bibliografijos terminų žodynas*. Šaš. 3. *Bibliografija*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1994, p. 3–13.

33. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997. 413 p.
34. *Lietuviškos informatikos ir kompiuterijos terminijos tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2018. 438 p. ISBN 978-609-411-225-6.
35. *Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema E. KALBA* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015–2021 [žiūrėta 2020 m. spalio 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://ekalba.lt/>.
36. *Lietuvių kalbos plėtros skaitmeninėje terpėje 2021–2027 m. gairės* (patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. spalio 13 d. nutarimu Nr. XIII-3324).
37. *Lietuvių kalbos terminų automatinis atpažinimas ir apibrėžimas* [Elektroninis išteklius]: monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto Kompiuterinės lingvistikos centras, 2015. 1 pdf failas (p. 199).
38. Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2018-01-01) [interaktyvus] [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.224652/asr>.
39. Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2002-06-13).
40. LST ISO 5127:2019. Informacija ir dokumentavimas. Pagrindai ir aiškinamasis žodynas (tapatus ISO 5127:2017. Information and documentation – Foundation and vocabulary). Vilnius: Lietuvos standartizacijos departamentas, 2020. 413 p.
41. MICKIENĖ, Iona; BRIAUKIENĖ, Birutė. *Lietuvių terminologijos aspektai*: metodinė moko-moji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016. 1 pdf failas (67 p.). ISBN 978-609-459-710-7.
42. MILIŪNAITĖ, Rita. *Kalbos normos ir jų savireguliacija interneto bendruomenėje*: monografija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2018. 511 p. ISBN 978-609-411-219-5.
43. *Mokslinių tyrimų duomenų valdymo terminija* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus universiteto biblioteka, 2017 [žiūrėta 2019 m. balandžio 12 d.]. Prieiga per internetą: <https://biblioteka.vu.lt/mokslui-ir-studijoms/moksline-komunikacija/moksliniu-tyrimu-duomenu-valdymas/naudinga-informacija-1>.
44. *Mokslo politika* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos mokslo taryba, 2020 [žiūrėta 2020 m. liepos 3 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-politika/liuanistikos-pletra/180>.
45. NAVICKIENĖ, Aušra. Aiškinamasis terminų žodynėlis. Iš *Rankraštinių ir spausdintinių medijų istorija*: mokomoji metodinė priemonė. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2015, p. 38–77. ISBN 978-9955-33-675-4.
46. NOMICIENĖ, Daiva Egidija; STUNŽAITĖ, Alisa. Skaitmeninė leksikografija: įvairių žodžių tipų naudojimo tyrimas Vilniaus Gedimino technikos universitete. Iš *Santalka: Filologija, Edukologija / Coactivity: Philology, Educology*, 2016, t. 24 (2), p. 90–100. DOI: <http://dx.doi.org/10.3846/cpe.2016.293> [žiūrėta 2021 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cpe.vgtu.lt/index.php/cpe/article/download/293/293-1347-1-PB.pdf>.
47. NUOPPONEN, Anita. Dimensions of terminology work = Terminologijos darbo aspektai. *Terminologija*, 2018, t. 25, p. 6–22. ISSN 1392-267X. Taip pat prieiga per internetą: <http://lki.lt/terminologija-25/>.
48. PROKOPČIK, Marija. Daugiakalbių tezaurų rengimas ir adaptavimas: Lietuvos duomenų archyvo LiDA atvejis. *Informacijos mokslai*, 2011, t. 57, p. 55–73. Taip pat prieiga per internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/informacijos-mokslai/article/view/3134/2258>.
49. RALYTĖ, Auksė; RIMŠA, Vytautas. *Lietuvių bibliotekininkystės terminologijos raida ir tvarkyba: nuo ištakų iki 1989 metų*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 1989. 113 p.

50. SMETONIENĖ, Irena. *Kalbos normos praktika*: mokomoji knyga [Elektroninis išteklius]. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2019. ISBN 978-609-07-0279-6 (skaitmeninis PDF). Prieiga per internetą: <https://www.vu.lt/leidyba/images/eknygos/Kalbos_normos_praktika.pdf>.
51. *Sporto terminų žodynas*: 2-asis patais. ir papild. leid. [Parengė S. Stonkus]. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2002. 739 p.
52. *Terminologijos darbai*. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka. [žiūrėta 2020 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lt/paslaugas/bibliotekoms/norminiai-ir-teises-dokumentai-bibliotekininkui/terminologijos-darbai>>.
53. Terminology registries for knowledge organization systems: functionality, use, and attributes [Golub, K., Tudhope, D., Zeng, M. L., Žumer, M.]. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. September, 2017. Prieiga per internetą: DOI: 10.1002/asi.23090.
54. *Terminų žodynų rengimo bendrieji reikalavimai*. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija (2015 m. gruodžio 3 d. protokolinio nutarimo Nr. PN-8 redakcija, žiūrėta 2020 gruodžio 10 d.). Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/terminija/terminu-zodynu-rengimo-bendrieji-reikalavimai>>.
55. *Terminų žodynų vertinimo taisyklės* (suvestinė redakcija nuo 2015-04-08) [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė lietuvių kalbos komisija [žiūrėta 2020 m. gruodžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vlkk.lt/aktualiausias-temos/terminija/terminu-zodynu-vertinimo-taisykles>>.
56. UMBRASAS, Alvydas. Lietuvių terminologija atkurtosios nepriklausomybės pradžioje. *Terminologija*, 2021, t. 27, p. 258–280.
57. UMBRASAS, Alvydas. Terminologija *Lietuvių kalbos žodyne*. *Terminologija*, 2019, t. 26, p. 162–183. DOI: <https://doi.org/10.35321/term26-08>.
58. VARNIENĖ-JANSSEN, Regina; ŠERMOKAS, Albertas. Ontologies and technologies for integrating and accessing digital cultural heritage: Lithuanian approach. *Informacijos mokslai*, 2020, t. 88, p. 66–82. ISSN 1392-0561. Prieiga per internetą: <<https://www.zurnalai.vu.lt/informacijos-mokslai/article/view/14768>>.
59. ZEMLEVIČIŪTĖ, Palmira. Iš terminų žodynų rengimo patirties. *Gimtoji kalba*, 2018, nr. 7, p. 11–20.